

Bouwhistorisch onderzoek

waarom, hoe en wanneer

Wat is bouwhistorisch onderzoek?

Bouwhistorisch onderzoek geeft informatie over de geschiedenis van gebouwd erfgoed: huizen, kastelen of kerken, maar ook over infrastructuur zoals bruggen en sluizen. Het doel is om informatie te verkrijgen over het ontstaan, de ontwikkeling en de huidige toestand van deze objecten. Een bouwhistorisch onderzoek kan deel uitmaken van een bredere cultuurhistorische studie. Het verschil tussen bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek is dat het eerste vooral is gericht op gebouwde objecten, terwijl het laatste betrekking heeft op alle menselijke activiteiten in de omgeving door de geschiedenis heen, dus ook bodem, groen en landschap.

Bouwhistorisch onderzoek wordt vaak uitgevoerd als onderdeel van renovatie- of restauratieprojecten. Het vertelt ons wat er zo bijzonder is aan het gebouw en helpt ons beslissen hoe we veranderingen kunnen uitvoeren, zonder die unieke dingen te verliezen. En het levert interessante kennis op over ons cultureel erfgoed. Al met al speelt bouwhistorisch onderzoek een cruciale rol bij het begrijpen, behouden en waarderen van ons gebouwde erfgoed.

Uitvoeringsrichtlijn bouwhistorisch onderzoek

Voor het uitvoeren van een bouwhistorisch onderzoek met waardestelling is door Stichting ERM in 2024 een uitvoeringsrichtlijn opgesteld: 'URL 2007'. Deze richtlijn geeft een overzicht van verschillende onderzoeksvormen en legt eisen vast voor zowel het onderzoek zelf als voor de rapportage ervan. URL 2007 biedt opdrachtgevers en bouwhistorici duidelijkheid over wat er verwacht kan worden van een bouwhistorisch onderzoek. Dat leidt tot heldere, met elkaar vergelijkbare offertes voor dergelijk onderzoek. De richtlijn is te vinden op de website van Stichting ERM (stichtingERM.nl).

Waarom een bouwhistorisch onderzoek?

Bouwhistorisch onderzoek geeft aan wat er bijzonder is aan een object, waarmee we rekening moeten houden bij herstel of transformatie.

Bouwhistorisch onderzoek kan helpen om gebouwen in een gebied te inventariseren: met het onderzoek kunnen bijvoorbeeld (digitale) kaarten gemaakt worden die laten zien waar belangrijke oude gebouwen zich bevinden voor beleidsmakers, beheerders en ontwerpers.

Bouwhistorisch onderzoek kan als basis dienen voor het aanwijzen van beschermde monumenten; daarmee blijven waardevolle objecten behouden voor toekomstige generaties.

Bouwhistorisch onderzoek levert kennis op over hoe mensen vroeger leefden en werkten, en helpt het bij het ontdekken van boeiende verhalen uit het verleden. Deze verhalen vormen de basis voor publicaties, rondleidingen en educatieve activiteiten.

Bouwhistorisch onderzoek levert duidelijkheid over wie het auteursrecht heeft op bouwwerken; vooral relevant bij objecten waarvan de ontwerpers nog in leven zijn.

Wat houdt een bouwhistorisch onderzoek in?

Bouwhistorisch onderzoek bestaat uit twee belangrijke onderdelen: veldwerk en bronnenonderzoek. De belangrijkste bron is het object zelf: hoe is het ooit tot stand gekomen, wat is er in de loop der tijd aan veranderd en hoe is de huidige toestand ontstaan? De bouwhistoricus zoekt naar sporen van de verschillende tijdslagen en probeert te verklaren hoe en waarom er wijzigingen hebben plaatsgevonden. Deze gegevens worden aangevuld met bronnenonderzoek: informatie uit archiefbronnen, literatuur en historische kaarten of foto's.

Uit het veldwerk en het bronnenonderzoek kan de bouwhistoricus de geschiedenis van het gebouw of object reconstrueren. Van daaruit kan de onderzoeker bepalen welke onderdelen of elementen in het object van belang zijn om te behouden. Dit wordt verwoord in een 'waardestelling': op basis van de analyse worden waarden toegekend aan de onderdelen van het object.

Wanneer wordt een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd?

Een bouwhistorisch onderzoek met waardestelling wordt bij voorkeur vroeg in het planproces uitgevoerd, liefst vóór de ontwerptekeningen worden uitgewerkt. Het kan immers aanknopingspunten maar ook inspiratie bieden voor de gewenste veranderingen. Het onderzoek wordt door gemeenten, provincies en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gebruikt om de ingrepen te beoordelen, dus een goede afstemming tussen ontwerp en de aangetroffen waarden is van belang. Gemeenten kunnen bij het aanvragen van een Omgevingsvergunning het uitvoeren van een bouwhistorisch onderzoek verplicht stellen.

Wat kunt u van een bouwhistorisch rapport verwachten?

In URL 2007 zijn de basiseisen aan de bouwhistorische rapportages beschreven. Belangrijke onderdelen zijn een overzicht van de relevante historische bronnen en hun betekenis, een beschrijving van de huidige toestand, een samenvatting van de bouwgeschiedenis en een waardestelling met waardestellingstekeningen. Er wordt gestreefd naar een helder en overzichtelijk rapport, met bronvermeldingen en voldoende beeldmateriaal en tekeningen om de tekst te ondersteunen.

Welke onderzoeksvormen zijn er?

Er zijn drie soorten bouwhistorisch onderzoek: inventarisatie, verkenning en opname.

- De **inventarisatie** richt zich op een gebied of grotere groep gebouwen, meestal uitgevoerd in opdracht van de overheid, projectontwikkelaars of vastgoedeigenaren.
- De **bouwhistorische verkenning** gaat over individuele objecten of groepen van gebouwen en onderzoekt op hoofdlijnen, met een beperkt aantal bezoeken. Soms verbergen interieurafwerkingen (een deel van) de bouwsporen, waardoor het gebouw alleen verkennend kan worden onderzocht.
- De **bouwhistorische opname** is een gedetailleerd onderzoek naar een object, met meerdere bezoeken, uitgebreid literatuur- en archiefonderzoek en soms destructief onderzoek om verborgen bouwsporen bloot te leggen.

De keuze tussen verkenning en opname hangt af van de ingreep, bekende waarden van het object en toegankelijkheid.

Verkenningen zijn geschikt voor minder ingrijpende plannen, terwijl opnames nodig zijn voor complexere projecten zoals herbestemmingen en restauraties. Soms zijn aanvullende onderzoeken door specialisten nodig.

Over ERM

Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) stelt kwaliteitsrichtlijnen op voor onderhoud en restauratie van historische gebouwen en stimuleert het gebruik hiervan middels certificering en kennisoverdracht. De richtlijnen komen tot stand in samenwerking tussen vertegenwoordigers van opdrachtgevers, overheden, gespecialiseerde restauratiebedrijven en adviseurs. ERM treedt op als initiatiefnemer en onafhankelijk verbinder van deze partijen. Naast een groot en professioneel netwerk biedt ERM een platform voor kennisuitwisseling onder vakspecialisten.

Meer weten?

Ga naar www.stichtingERM.nl.

085 - 4862480
secretariaat@stichtingERM.nl
stichtingERM.nl